

MOLDOVÁN DOMOKOS

EMLÉKEZÉS SÜLI ANDRÁS PARASZTFESTŐRE

November 30-án ünnepelhettük volna Szegeden s az egész országban Süli András 75. születésnapját, helyette emlékeit gyűjtögetjük, s arról írhatunk, hogy október 20-án: két esztendeje halott. Ahogy szekrényeim, fiókjaim mélyéről András bácsi leveleit, fényképeit, kiállítási katalógusokat s újságok tucatjait teszem asztalomra, morgok magamban: ki volt a hibás? A szegediek? Mi? A Népművészet Mestere címet odaitélő bizottság? Özv. Molnár Ignácné: a „Művésznő”, aki közel négy évtizede Szegedre: a Városba hozta?

Talán mindannyian.

S mégsem.

Nagy kinnal, keserőséggel, róla készített portréfilmemben is voltaképpen azután próbáltam nyomozni — még életében — algyői rokonainál, gyermekkori iskolatársánál, szegedi szomszédainál, a „Művésznőnél” s magánál András bácsinál: miképpen lehetséges az, hogy egy festőember a számára legnagyobb boldogságot, a festést, máról holnapra elhagyja.

„Mióta Szegedre bejöttem, azóta nem festettem abszolút semmit sem!”

Csak ennyi lett volna válasza kérdésünkre — sorsára?

Ennyi.

Ez került a „nehézeletű” sorsát nyomozó-dokumentáló celluloidszalag végére is, s egyre távolodó — mai napig kallódó-lappangó, csak fotómásolatról ismert festménye — Őnarcképe.

*

Az alábbi adatokat magnetofonfelvételeimről, tv-filmemből, vagy korabeli újságokból, kiállítási katalógusokból jegyeztem le, ill. Süli András, özv. Molnár Ignácné: a „Művésznő”, Süli algyői unokahúga: Molnárné Suti Ilona, unokaöccse: Suti Pál, és egykori elemista osztálytársa: Bakos Dezső elbeszélése alapján írtam le — gyűjteményemben megtalálhatók.

Süli András 1896. november 30-án született Algyón.

Hat elemít végzett: 1902—1908-ig.

Tizennyolc éves koráig mezőgazdasági munkás, napszámos. 1915-ben besorozzák katonának a „trénerekhez”. Egész Szerbián átvonulnak: Szemendria, Kragujevac, Arangyelovac, Klozevac, Nis, Velez, Úszköd, Hudova, Walanda, s útjára emlékezve festi meg 1937-ben „Dél-macedóniai erdőrésztlet valamely község mellett elvonuló fenyevesekkel” és a „Délmacedóniai Walanda község” című képeit.

Egy év után visszajönnek Szegedre, ahol kiképzésben részesül, majd hat hónap múlva az orosz frontra irányítják. Dornavatránál a kozákok bekerítik, s egy évre fogságba esik.

1918 tavaszán egy hónap szabadságra hazajön, majd itthon is marad, Algyőn. 1918 őszétől újra földműveléssel foglalkozik szülei négy s az ő két holdján, amely Algyőtől hét kilométerre a Tiszán túl, Pálfiban volt.

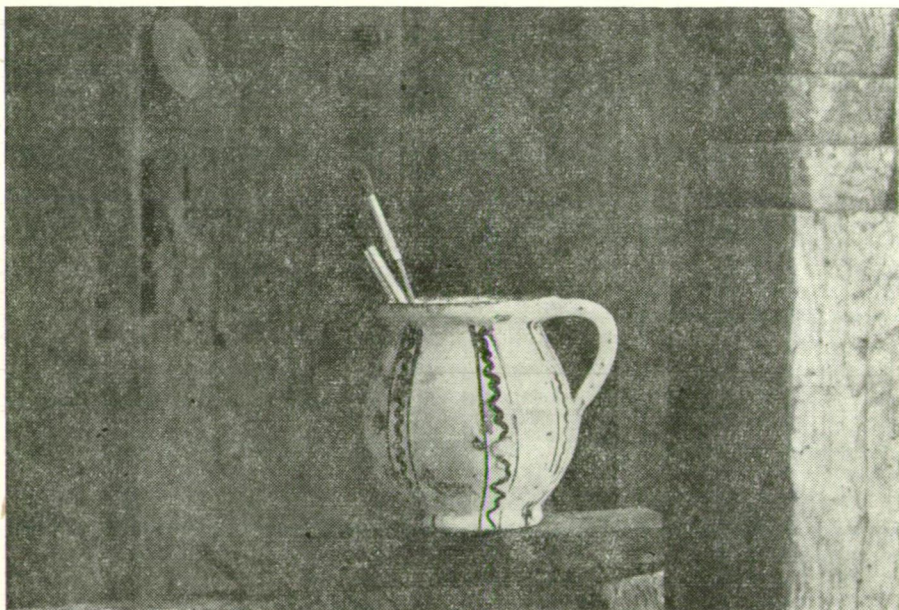
Sikeres gazdálkodása mellett részt vesz a faluban szervezett „kosárfonó tanfolyamon”, ahol kitűnik kez ügyességével. Gyermekkora óta rajzol és fest, de az általam összegyűjtött képek 1933 és 1938 között készültek Süli András pontos datálása szerint.

1934-ben megismerkedik Bálint Jenővel, az „őstehetségek” felkutatójával, aki felviszi képeit Budapestre eladni.

Süli két alkalommal maga is járt fent Budapesten Bálint Jenő Erzsébet téri „Őstehetség Bolt”-jában, s Algyőről rendszeresen küldte fel frissen festett képeit.

(Magyarországon ebben az időben — tehát a harmincas években — indult meg az úgynevezett „őstehetségek felkutatása”. Talán nem véletlen, hogy Süli András öt éves „termékeny korszaka” is erre az időre esik, hiszen a mozgalom minden bizonnyal ösztönzőleg hatott művészi munkájára, s Bálint Jenő Erzsébet téri „Őstehetség Bolt”-jának falaira is ebben az időben kerültek Süli András festményei.)

Képein sajátos módon ötvöződnék a valóság és képzelet elemei, noha témái — s ezt Süli András magyarázatai világították meg — mindig életének valóságos eseményei. Ezeket az eseményeket — melyek mindegyike jellemző módon kötődik egy-egy tájhoz, környezethez — azután képzelete nemegyszer „kiszínezi”, szebbé, ünneppibbé varázsolja.

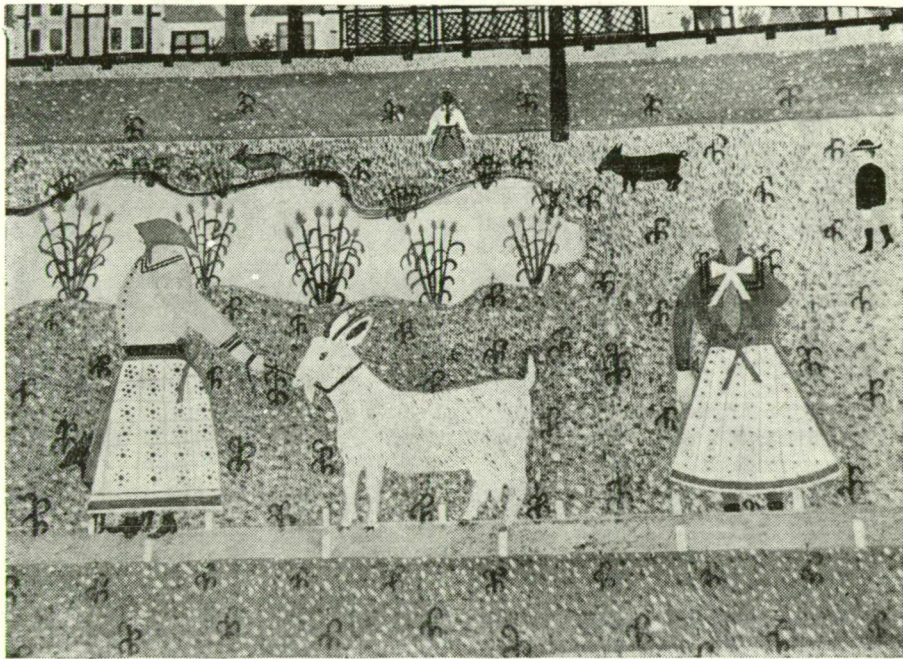
A FESTŐSZERSZÁMOK

Élményeihez erősen ragaszkodik. Így adódik azután, hogy egy-egy témát olykor négy-öt variációban is megfest. Ez tehát nem témaszegénység, sőt inkább a művészi teremtőképzelet kimeríthetetlen gazdagságát bizonyítja, mely képes arra, hogy ugyanazt az anyagot több — egymással művészileg egyenrangú — formába öntse.

A paraszt és naiv művészekre annyira jellemző mesélőkedv távoli országok álmódait köti össze; ez különösen érvényes Süli András esetében, akinek szemlélete, képeinek sajátos szerkesztése, perspektívája érdekes módon rokon az amerikai farmon

élt Matuzsálem asszony: Grandma Mózes (Anna Maria Robertson) „a Mamie” festőstílusával.

Ez természetesenek mondható, hiszen „világuk” is rendkívül hasonló. Grandma Mózes örök témája a farm és a „távoli város”. Süli András kedvenc témáinak ihletője szintén a falu — Algyő —, a házuk, szobájuk, a baromfiudvar, az algyői templom, körmenet, a Tisza hajókkal, tutajokkal s az algyői vasútállomás: a „városba vezető út”.

A RÉT

Néhány képén azonban a szerbiai hadiút emlékei is megjelennek, de csak a címek utalnak arra, hogy nem algyői tájat látunk. Bizonyosság erre az 1937-ben festett „Dél-macedóniai erdőrészet valamely község mellett elvonuló fenyvesekkel”, amelyen község ugyan nincs, de a Tisza rajta van, s a fenyvesek helyett is nyírfákat találunk, valamint két zsiráfot, amit saját bevallása szerint a Budapesti Állatkertben látott. Ez azonban csak egyedi jelenség Süli András művészetében, bár ehhez is joga van, hiszen mint vérbeli naiv művész, szubjektívebb látószögön át vizsgálja a valóságot. S aki ismeri a képek nyelvét, aki megérti a naiv művészet lényegét, annak számára ebből az időtlenségből, látszólagos rendszertelenségből is kirajzolódik egy teljes „orbis pictus”, mely Süli András sajátja.

A Pestre küldött képekért járó honoráriumot azonban hiába várta, ezt megelégetve, egy napon algyői házának udvarán a nála levő képeket halomba rakta és elégette. Ekkoriban ismerkedett meg a szegedi lakosú Molnár Gizella „vásári giccsestőnővel” — a „Művésznővel” — egy algyői búcsúban, akinek hívására 1938-ban vele egy háztartásba, Szegedre költözött, de nem mint élettárs, hanem mint cseléd. Azóta alkalmi munkából élt, s — a Szegeden eltöltött 31 esztendő alatt — egyetlen képet sem festett.

Halála előtt — huszonegy nappal — már súlyos betegen hallgatta végig beszámolómat a pozsonyi kiállításról s 7000 koronás Triennále-díjáról, ami csak halála után — postai úton — ért Magyarországra, így azt Süli András soha nem láthatta.

ÖNÉLET RAJZ.

születtem Algyőn 1896 November 30 án zsellér paraszt családból származok rajtam kívül még két testvérem volt, kik épp úgy mint én már kora gyerekek korukban zsellér munkát végeztek. téli munkánk a kosárfonás volt. 6 ellemi iskolát végeztem már kis iskolás koromban nagyon szerettem rajzolgatni. ez a tulajdonságom a későbbiek során jobban fokozódott: úgy hogy minden szabad időmet rajzolással töltöttem megpróbálkoztam a festéssel is és ennek sikere végleg ide kötelezett el. munkámra felfigyelt Bálint Jenő szerkesztő aki azzal buzdított hogy nagy jövő áll előttem és csak fessek sokat. készítek minél több képet és ő rendez Östehetségű festők munkáiból egy kiállítást melyen az én képeim is szerepelnek. Így megismernek és rendelkeznek majd festményeimből. ezáltal biztos jövedelemhez jutok.

Én a kiállításra készítettem 35/40 darab képet, és felküldtem Bálint szerkesztő részére vagyis címére a meglévő képeimet magával vitte Budapestre a kiállítás előtt a Bálint szerkesztő megbízására saját költségemen felutaztam Budapestre ahol Bálint Jenő vendége voltam. pesti tartozkodásom sem merült a tétlenségbe. hanem a kiállítás dekorációján dolgoztam. festettem egy hatalmas templombelsejét ábrázoló képet. a harmincas években megtartott kiállítás anyagát képező festményeim nem kaptam vissza. Pesti otlétem ideje alatt még festettem három nagy üveg festményt üvegre az östehetségű kiállításának a bejáratához. a harmincas években megtartott kiállítás anyagát képező festményeimet nem kaptam vissza mivel Bálint szerkesztő ur azt mondta hogy a vidéki nagyvárosokba is rendez kiállítást és ezzel jobban megismernek minket. képeim sorsát érdeklődve még a negyvenes évek elején is többször irtam Bálint szerkesztő urnak de leveleim válasz nélkül maradtak ez asztán végképp elvette a festéstől a kedvemet és Szegedre költöztem ahol alkalmi munkából tartottam fent magamat. Majd értesültem arról hogy a Bálint szerkesztő ur meghalt. Képeim sorsával csak most értesültem a valóságban, hogy a szocialista művészet az Östehetségű felkarolásával kiállítást rendezett és ennek révén tudtam meg hogy képeim magán tulajdonba kerültek. Én ellenértéket egyetlen egy képem után soha nem kaptam eladásra senkinek megbízást nem adtam ezért még ma is saját szellemi tulajdonomnak tekintem azokat. Jelenleg anyagi és szociális viszonyaim akadályoznak a festésben. a Városi tanácstól havonta 250 frt cociális segílyt kapok mely összeg nemcsak hogy kizárja a festés költségeinek alapját hanem még nagy megélhetési gondokkal is terhel.

Ha azt a támogatást a multban megkapom melyet bár elkésve ugyan de ma erkölcsileg nyujtanak úgy hiszem a népművészetet sikeres munkásággal gazdagíthattam volna.

Süli András
SZEGED

Katona József utca 5. sz 1/3

SÜLI ANDRÁS BESZÉL ÉLETÉRŐL ÉS MŰVEIRŐL — RÉSZLET A RÓLA KÉSZÜLT TV-PORTRÉFILMBŐL

Húsz éve, mióta Szegedre bejöttem, azóta nem festettem abszolút semmit sem. Huszonöt év óta várom, hogy a képekkel majd elszámolnak, de ez ideig, mindmáig még ez mög nem történt. Amire visszaemlékszem, minden képemet szeretem. Leginkább a vonatosat, templomosat, gőzhajókat, ezek a legjobbak közé tartoznak.

Hát a vonatos képet kérem úgy festettem — hogy mondjam —, mint a többi képet, az asztalon, az asztalon dolgoztam én, nem is volt állványom, nem is köllött állvány. Az algyői állomást is megfestettem, már ahogy tudtam abban az időben. Tavasz volt, amikor festettem.

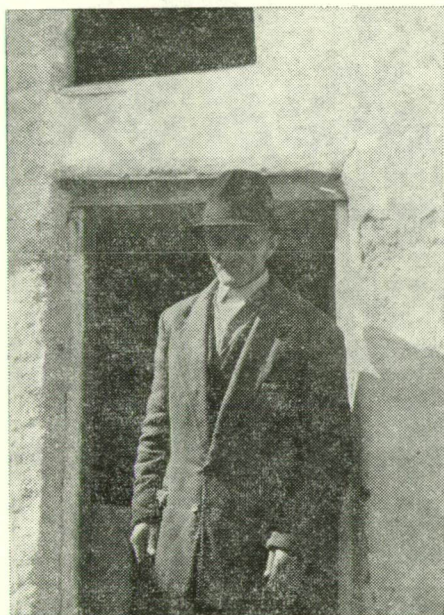
Igen szerettem a vonatokat festeni, de viszont a gőzhajókat is. Festettem a Tiszarészleget erdővel, vízzel, csónakokkal, tutajokkal.

Igen szerettem a templomokat is festeni, és szerettem a templomi körmeneteket is. Az algyői templom belsejét festettem meg nagyszámú körmenettel, ezekre emlékszem.

És festettem még Szobabelseje című képet is, az otthonomba szép vetött ágyak voltak a szobánkba, megvolt az asztal terítve ebédhöz, és ott voltunk a családtagok, és közbe az egyik cica fölment a párnára, a szép vetett ágyak a tetejére, és onnan zavarta le a nővérem a cicát. A többi cica meg már ebédölt az asztal alatt, a tányérjukból. Én szerettem a cicákat, nagyon szerettem a cicákat, most is szeretem, úgy dajkálom sokszor, mind a ketten szeretjük, a „Művésznő” is nagyon, föl szoktam hozni a cicát, aztán megsimogatja, olyan szép kis cica van itt, olyan bogárfejete kis cica, de nagyon élénk kinézete van neki. Úgyhogy nagyon tetszik a cica nekünk.

Hát a szánkuzásról nem tudok, csak nagyon röviden tudok arról mondani valamit, azt, hogy tél volt, mikor azt festettem, és elgondultam, láttam, hogy nagyon futkároznak a lovas szánkókkal, s akkor átnéztem a dolgot, és szintén nekifogtam, és szánkót festettem a téli időszakban, s aztán festettem különben zúzmarás képet is. Ahogy a zúzmarára a fákra rárakódott.

Mióta Szegedre bejöttem, azóta nem festettem, abszolút semmit sem.

ÖREGEN, AMIKOR MÁR NEM FESTETT

SÜLI ANDRÁS KÉPEI A KÖVETKEZŐ KIÁLLÍTÁSOKON VETTEK RÉSZT

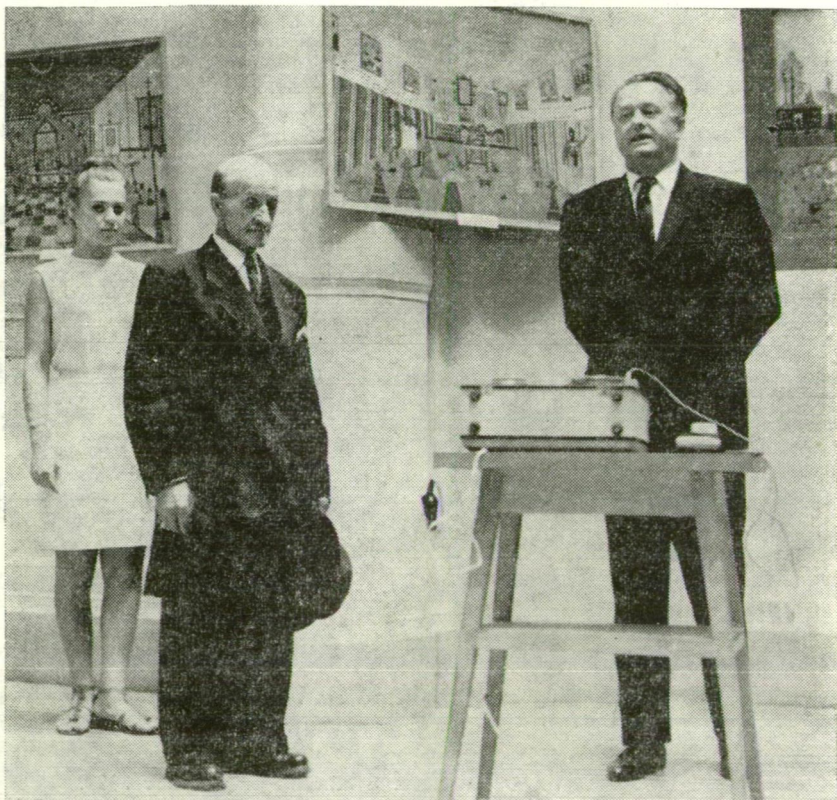
1935 júniusában Bálint Jenő Erzsébet téri „Östehetség Bolt”-jában.

1938 Amszterdam, Hongaarsche Oertalenten 3 Január—24 Január 1938.

1964 Linz, Naiv Művészek Kiállítása.

1966 Pozsony-Bratislava 1-ere Triennale d'Art Naif 26 VIII—2 X. 1966.

- 1967 Székesfehérvár — István Király Múzeum „Magyar Naiv Művészek” IV. 16—VII. 9-ig.
- 1968 június 23—július 18-ig Szeged, Móra Ferenc Múzeum kupolaterme. Süli András algyői parasztfestő első gyűjteményes kiállítása.
- 1968 augusztus 1—5-ig Szeged, Szakmaközi Művelődési Otthon. Az I. Országos Szegedi Néprajzi Filmszemle előcsarnokában: Süli András algyői parasztfestő gyűjteményes kiállítása.
- 1968 augusztus 24—szeptember 1-ig. Kecskemét, Kodály Zoltán Énekes Iskola termében, a II. Országos Népzenei Találkozó alkalmából: Magyar Parasztfestők Kamara Kiállítása a XVIII. századtól napjainkig.
- 1969 Linz, Magyar Naiv Művészek Kiállítása.
- 1969 szeptember—december, Pozsony-Bratislava, 2-e Triennale d'Art Naif.
- 1970 augusztus 8—13-ig Szekszárd, Babits Mihály Művelődési Központ Márványtermében (Magyar Paraszt és Naiv Művészek Kiállítása) a II. Szekszárdi Nemzetközi Néprajzi Filmszemle alkalmából.
- 1971 augusztus 19—szeptember 2-ig Baja, József Attila Művelődési Központ Kiállítási Termében: Paraszt- és Naiv-festők, Népi-fafaragók, Naiv-szobrázások kiállítása, a III. Dunamenti Nemzetközi Folklor Fesztivál alkalmából.

SZEGEDI KIÁLLÍTÁSÁT ORTUTAY GYULA NYITOTTA MEG